Vianen
Stadhuis-complex

Bouwhistorische verkenning

M.J.L. Bimmel
ing. A.G. Oldenmenger

Mei 2004
BAAC rapport 04.073

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Vianen
Stadhuis-complex

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Bouwhistorische verkenning

M.J.L. Bimmel
ing. A.G. Oldenmenger

Mei 2004
BAAC rapport 04.073

Colofon

ISBN:	90-5985-103-X
Redactie:	drs. K. Emmens M.L.J. Bimmel
Teksten:	ing. A.G. Oldenmenger drs. J.M.J. Willems
Fotografie:	M.L.J. Bimmel ing. A.G. Oldenmenger
Veldwerk:	M.L.J. Bimmel ing. A.G. Oldenmenger
Archiefonderzoek	drs. J.M.J. Willems
Copyright:	gemeente Vianen / BAAC bv, ‘s-Hertogenbosch.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Vianen en/of BAAC bv te ‘s-Hertogenbosch.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie.

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS ‘s-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Hofstraat 4-6
7411 PD Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

Voorwoord 4

Inleiding 5

Historische Inleiding 5

1 Bouwgeschiedenis 6
1.1 Samenvatting van de bouwgeschiedenis 6
1.2 Voorstraat 30A: 9
1.3 Voorstraat 32: 9
1.4 Voorstraat 34: 10
1.5 Voorstraat 36: 11
1.6 Kerkstraat 9: 12

2 Beschrijving 12
2.1 Inleiding 12
2.2 Situering 12

2.3 Voorstraat 30A 13

2.4 Voorstraat 32 13
2.4.1 Algemeen 14
2.4.2 Exterieur 14
2.4.3 Vloer- en kapconstructies 16
2.4.4 Interieur 19

2.5 Voorstraat 34 20
2.5.1 Algemeen 20
2.5.2 Exterieur 20
2.5.3 Vloer- en kapconstructies 24
2.5.4 Interieur 26

2.6 Voorstraat 36 26
2.6.1 Algemeen 26
2.6.2 Exterieur 27
2.6.3 Vloer- en kapconstructies 29
2.6.4 Interieur 31

2.7 Kerkstraat 9 32
2.7.1 Algemeen 32
2.7.2 Exterieur 33
2.7.3 Vloer- en kapconstructies 35
2.7.4 Interieur 36

3 Waardering en advies 37
3.1 Stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde 37
3.2 Monumentale waarde 38

3.3 Advies 44

Noten (literatuur)

Bijlage: Gebouwloze reconstructie

Voorwoord

In opdracht van de Gemeente Vianen heeft BAAC bv (onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurgeschiedenis) te 's-Hertogenbosch een bouwhistorische verkenning van vier panden in de binnenstad, te weten Voorstraat 32, 34, 36 en Kerkstaat 9 uitgevoerd. Het doel van deze verkenning is om de monumentale waarde nader te bepalen en inzicht te geven in de bouwgeschiedenis van de gebouwen en de percelen waarop deze gebouwen zich bevinden.

De rapportage van de verkenning bestaat uit het opstellen van de bouwgeschiedenis van het gebouw, het maken van een globale beschrijving van het gebouw en het vervaardigen van een monumentale waardestelling. De bevindingen die gedaan zijn tijdens de veldwerkdag, zijn aangevuld met enig historisch materiaal bestaande uit prenten, foto's en bouwtekeningen dat door de opdrachtgever is aangeleverd, of tijdens het archiefonderzoek uit archieven is gelicht.

Een beperking in het onderzoek is het gegeven dat een aantal ruimtes voorzien is van afwerkingen die het zicht op de constructieve onderdelen van de gebouwen verbergen. Door het verrichten van minimaal licht destructief onderzoek is gepoogd toch een indicatie te geven van deze onderdelen. Hoewel veel gegevens al tijdens deze verkenning vast zijn komen te staan, dient opgemerkt te worden dat een uitvoerig bouwhistorisch onderzoek nog meer informatie omtrent de bouw- en gebruiksgeschiedenis van zowel de gebouwen op zich, als de ontwikkeling van de stad Vianen op zal leveren.

Graag willen wij de heren C. van den Baard en J.M.M Ruijter van de Gemeente Vianen danken voor de vriendelijke ontvangst en de behulpzaamheid tijdens het onderzoek in het stadhuiscomplex. De heer M. Storcken van AGS Projectmanagement te Heerlen krijgt onze dank voor het verstrekken van de opdracht.

's-Hertogenbosch, april 2004

M.J.L. Bimmel
A.G. Oldenmenger
J.M.J. Willems

Inleiding

De gemeente Vianen is voornemens om het huidige stadhuiscomplex aan de Voorstraat te Vianen te gaan verbouwen. Een modernisering van de organisatie, het invoeren van het zogenaamde OverheidsLoket 2000, heeft de aanzet gevormd tot deze plannen. Het bestaande gebouw voldoet vanwege de 'hokkerige' indeling niet aan de eisen van de nieuwe organisatiestructuur en de ARBO-wetgeving.
Het oude stadhuis uit circa 1425 zal bij de vernieuwbouw-plannen buiten schot blijven. Het kantoorgebouw aan de Kerkstraat, dat sinds de bouw in de jaren tachtig een onderdeel uitmaakt van het complex zal worden gesloopt. Bij de vernieuwbouw-plannen worden ook een aantal oude gebouwen aan de Voorstraat en de Kerkstraat betrokken. Deze panden zijn;

- Voorstraat 32, Sectie A, nummer 2814
- Voorstraat 34, Sectie A, nummer 2814
- Voorstraat 36, Sectie A, nummer 2361
- Kerkstraat 9, Sectie A, nummer 2193

De gemeente is voornemens bij de komende verbouwing de monumentale onderdelen van deze gebouwen zoveel mogelijk onaangetast te laten.

Historische inleiding

In de nabijheid van de rivier de Lek ontstond in de 13de eeuw de nederzetting Vianen. Het is bekend dat het gebied waar de nederzetting werd gesticht in de loop van de 13de eeuw is drooggelegd.
De eerste schriftelijke vermelding van Vianen dateert van 1271, als de bisschop van Utrecht, Jan van Nassau aan Zweder van Beusinchem het recht verleend om tweemaal per jaar bij diens burcht 'Vianen' een markt te houden. Dit in combinatie met de aanleg van de Vaartse Rijn, wier monding tegenover Vianen kwam te liggen zullen een belangrijke stimulans zijn geweest voor de verdere ontwikkeling van de nederzetting. De Vaartse Rijn, in combinatie met de er naast gelegen landweg, vormde een belangrijke verbinding voor Utrecht naar de Lek. Een veer over de Lek zorgde er voor dat de landroute verder naar het zuiden liep.
In de jaren 1335 en 1336 verkreeg Vianen een aantal rechten die als stadsrechten kunnen worden aangeduid. Omstreeks deze tijd zal een aanvang genomen zijn met de vergroting van de nederzetting, richting Lek, en de bouw van een omwalling.
De hoofdstraat binnen de nieuwe stad werd gevormd door de Voorstraat - van oorsprong een scheiding tussen twee ontginningsgebieden -, later een schakel binnen de hierboven genoemde verbindingsweg naar het zuiden. Aan weerszijden van de Voorstraat kwamen drie straten tot ontwikkeling. Deze verkaveling oogt nogal strak en dus gepland, maar sluit aan op een eerdere pre-stedelijke (agrarische) verkaveling. In het noorden vormde de rivierdijk de grens van de stad, in zuiden een landweg en in het oosten en westen lijken kavelsloten aan de gracht ten grondslag te liggen. De diepte van de percelen is veelal ruim te noemen, ten westen van de Voorstraat is sprake van percelen van om en nabij de 60 meter diepte. Ten oosten van de Voorstraat zijn de percelen (iets) kleiner: 40 tot 55 meter diep. Is de bebouwing in het midden van de 16de eeuw nog tamelijk dicht te noemen, in de daarop volgende eeuwen neemt de bebouwing af. Pas in de 20ste eeuw valt hierin een kentering te bespeuren. Behalve de diepe percelen is ook het grote aantal dwarshuizen, tot zelfs 6 traveeën breed, kenmerkend voor de binnenstad van Vianen. [1]

[1] Groningen (1989), p. 376-380.

1 Bouwgeschiedenis

1.1 Samenvatting van de bouwgeschiedenis:

Voorafgaande aan de hieronder beschreven bouwgeschiedenis zal het stadje Vianen voornamelijk bestaan hebben uit houten huizen aan de belangrijkste straten. In de vijftiende eeuw zal langzamerhand de verstening van deze houten huizen hebben plaatsgevonden.

- Fase 1: XV
Omstreeks 1425 wordt het stadhuis (A) op de hoek van de Voorstraat en de huidige Stadhuisstraat gebouwd. In 1473 vindt er een uitbreiding van dit gebouw plaats waarbij het gebouw wordt verhoogd met een verdieping. Vermoedelijk worden rechts van dit stadhuis twee tweelaags gebouwen (BC en DE) onder een zadeldak met de nok evenwijdig aan de straat gerealiseerd. Van Groningen maakt melding van de aanwezigheid van ouder muurwerk in de rechterzijmuur van het stadhuis. Zij stelt dat bij de bouw van de rechterzijgevel van het stadhuis gebruik is gemaakt van een ouder, aan de rechterkant gelegen huis. De Meuere en Ruijter maken melding dat tijdens de herstelwerkzaamheden in 1733 tot 1737 gebruik is gemaakt van oude stenen die afkomstig waren van het kasteel Batestein.

- Fase 2: XVIa
De brede panden BC en DE worden ieder vermoedelijk vlak na het jaar 1500 opgesplitst. Deze datering is gebaseerd op de aanwezigheid van een vroeg zestiende-eeuws peerkraal sleutelstuk, de kapspanten en de bouwsporen en baksteenformaten in de muur die DE in tweeën deelt. Deze opsplitsing is in eerste instantie mogelijk niet op het zolderniveau doorgevoerd.

- Fase 3: XVII
In de zeventiende eeuw vinden er mogelijk in verband met een verandering in functie van delen van een aantal gebouwen enkele verbouwingen plaats. De samengestelde

Afb. 1: Detail kaart situatie omstreeks 1632

balklaag van de eerste-verdiepingsvloer van het gebouw D wordt vermaakt tot enkelvoudige balklaag. De balklaag van de zoldervloer van het gebouw C wordt verbouwd, de kap van dit gebouw wordt hersteld.
- Fase 4: 18de eeuw
In de achttiende eeuw verkeert Vianen in economisch slechte periode waarin weinig wordt gebouwd. Enkel de balklaag van de eerste- verdiepingsvloer van het gebouw C wordt vernieuwd.

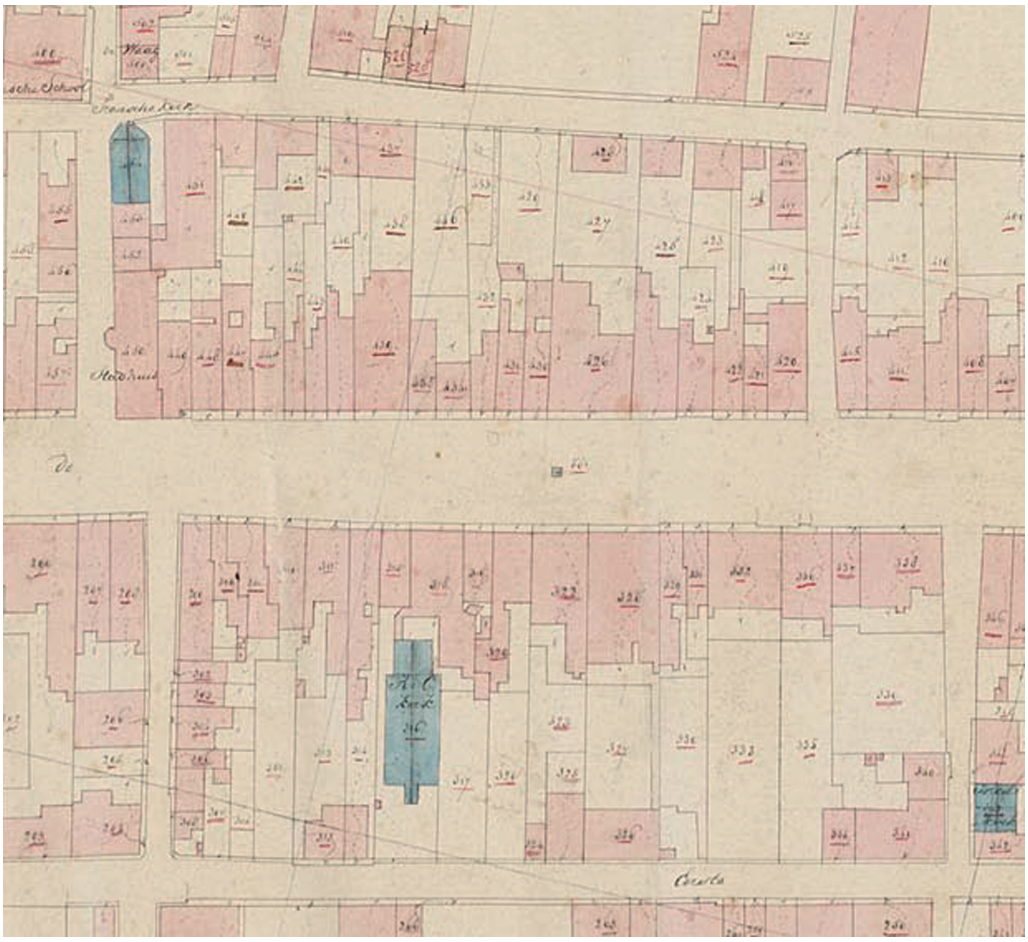

Afb. 2: Detail kadastraal minuutplan

- Fase 5: XIX
In de vroege negentiende eeuw wordt zowel de eerste-verdiepingsvloer als de zoldervloer van het gebouw E vervangen voor een nieuwe enkelvoudige geprofileerde en balklaag van grenenhout. Vermoedelijk worden in de eerste helft van de negentiende eeuw, maar mogelijk ook eerder, twee éénlaagse bouwdelen achter de panden C en D gerealiseerd. Omstreeks 1845 wordt aan de Kerkstraat een schuur (F) gebouwd. Het pand dat voorheen op het perceel stond, werd in 1842-1843 gesloopt. Omstreeks 1880 worden de gevels van de gebouwen C, D (mogelijk alleen de puien op de begane grond) en E vernieuwd.

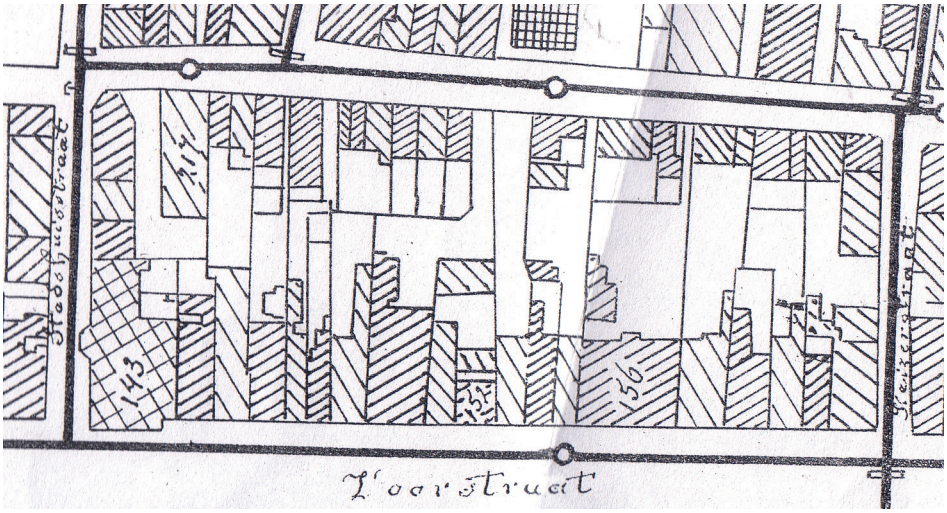

Afb. 3: Detail kaart 1912

- Fase 6: XXA
In 1919 wordt de voormalige schuur (F) in gebruik genomen als bakkerij met bovenwoning (1919). Hierbij wordt het oorspronkelijke schilddak vermaakt tot mansardedak om zo een grotere sta-hoogte te creëren en de zolderverdieping voor bewoning geschikt te maken. In 1926-1929 wordt het gebouw B geheel vernieuwd.

Afb. 4: Luchtfoto's jaren 50-60

Het gebouw E wordt aan de achterzijde uitgebouwd. Een gevolg hiervan is dat het dakschild aan de achterzijde vermaakt wordt waardoor er een asymmetrisch schilddak ontstaat.

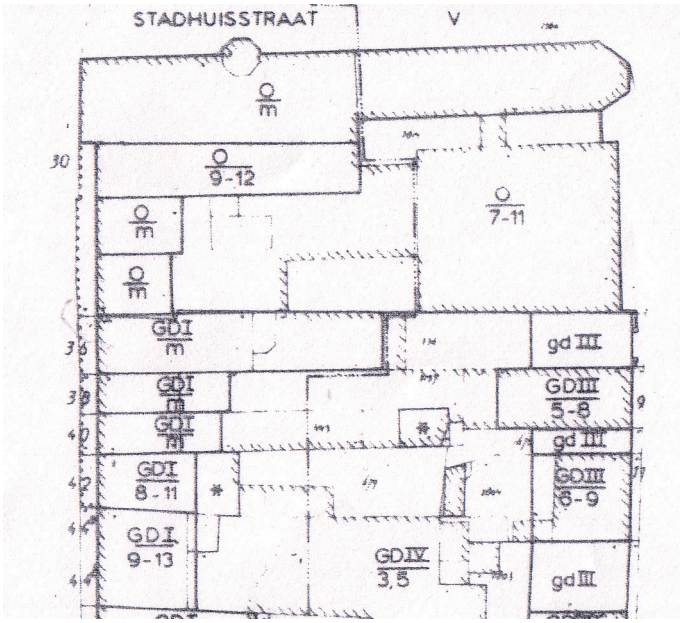

Afb. 5: Detail kaart 1990

- Fase 7: XXB
Omstreeks 1970 worden de gebouwen C en D bij het stadhuiscomplex getrokken. Het stadhuis wordt tussen 1956 en 1960 gerestaureerd en verbonden met de oostelijke gebouwen tot aan de Kerkstraat. De uitbreiding/vernieuwbouw van het stadhuis vindt tussen 1981 en 1983 plaats. De gebouwen Voorstraat 30 (A), Kerkstraat 1, 3/5 worden geheel gesloopt om plaats te maken voor een nieuw kantoorgebouw. Ten behoeve van de nieuwbouw worden de éénlaagse bouwdelen, oostelijk van C en D tot en met de fundamenten gesloopt. Ook B, product van de 1956-1960-campagne, ondergaat dit lot.

1.2 Voorstraat 30A:

-Fase 1: XV
Bouw van het pand nadat gebouw DE tot stand is gekomen.

-Fase 2: XVIa
Opsplitsing van het pand in twee delen.

-Fase 3: XVIII
Verkoop van het pand aan het gemeentebestuur dat het bij het stadhuis betrekt (1786).

-Fase 4: XIX
Vernieuwing van in ieder geval de voorgevel.

-Fase 5: XXA
Vernieuwing van in ieder geval de voorgevel in 1926-27.

-Fase 6: XXB
Sloop van het pand.

1.3 Voorstraat 32:

- Fase 1: XV
Het gebouw Voorstraat 32 (C) is het rechterdeel van het tweelaagse brede gebouw (BC). Dit gebouw werd in de vijftiende eeuw gebouwd na de bouw van het stadhuis en het pand DE. Dit laatste blijkt uit het feit dat de linkerzijgevel van het gebouw DE een trapgevel is die bij DE behoort en waartegen Voorstraat 32 is aangebouwd.

- Fase 2: XVIa
De splitsing van het gebouw BC vindt vermoedelijk net na 1500 plaats. Dit is af te leiden uit de aanwezigheid van resten van een mogelijk vroeg zestiende-eeuwse samengestelde balklaag van de zoldervloer en de tuitgevel.

- Fase 3: XVII
In de zeventiende eeuw vinden herstellingen plaats aan de balklaag van de zoldervloer en de vijftiende of vroeg zestiende-eeuwse kapconstructie.

- Fase 4: XVIII
De balklaag van de eerste-verdiepingsvloer wordt in de achttiende eeuw aangebracht.

- Fase 5: XIX
In de negentiende eeuw wordt de voorgevel van het gebouw vernieuwd. Het is onduidelijk of tot dat moment de vijftiende-eeuwse gevel nog behouden is gebleven of dat het pand tijdens de opsplitsing ook al van een nieuwe gevel was voorzien. Aan de achterkant van het gebouw verrijst mogelijk in de negentiende eeuw een éénlaags bouwdeel onder een schilddak met de nok loodrecht op de straat. Hoewel op een doorsnedetekening een kapspant met krommers afgebeeld staat, wat zou wijzen op een vijftiende- tot zeventiende-eeuwse oorsprong, wordt een negentiende-eeuwse oorsprong van het bouwdeel en dus het hergebruik van het kapspant waarschijnlijker geacht.

- Fase 6: XXA
De voordeur van het pand wordt verplaats van het midden naar rechts in de gevel.

- Fase 7: XXB
In 1981 vindt er een grote verbouwing plaats waarbij de grote delen van de vloerconstructies en het gehele dakopbouw met uitzondering van de kapspanten wordt vernieuwd. De vermoedelijk negentiende-eeuwse éénlaagse aanbouw wordt gesloopt waarna de achtergevel grotendeels wordt vernieuwd. De zijgevels worden in deze fase voorzien van een nieuwe top. De zijmuren worden ontdaan van de rookkanalen en er worden doorbraken gemaakt om ontsluiting vanaf het stadhuis mogelijk te maken.

1.4 Voorstraat 34:

- Fase 1: XV
In de vijftiende eeuw is aan de Voorstraat een breed tweelaags pand (DE) met zolder onder zadeldak met de nok evenwijdig aan de straat gerealiseerd. Dit pand omvatte de huidige gebouwen Voorstraat 34 en Voorstraat 36 en heeft mogelijk een (houten) voorganger gehad. De linkerzijgevel van het gebouw stamt uit deze vijftiende-eeuwse fase en heeft een tegenhanger in de linkerzijgevel van Voorstraat 36. De samengestelde balklaag van de zoldervloer en het gestapelde kapspant stammen waarschijnlijk uit deze fase. Delen van de kapconstructie zijn op dezelfde wijze gemerkt als de delen van de kap van het stadhuis die door middel van dendrochronologisch onderzoek gedateerd zijn in 1473.

- Fase 2: XVIa
In de vroege zestiende eeuw wordt het brede pand DE opgesplitst. Hierbij wordt ondermeer een samengestelde balklaag voor de eerste-verdiepingsvloer aangebracht. De scheidingsmuur tussen Voorstraat 34 en 36 bevat op het eerste-verdiepingsniveau muurwerk uit dezelfde periode.

- Fase 3: XVII
In de zeventiende eeuw wordt de bestaande samengestelde balklaag van de eerste-verdiepingsvloer die in fase 2 is aangebracht (de datering is gebaseerd op het peerkraal sleutelstuk onder de behouden moerbalk en de aanwezige sporen van verdwenen kinderbinten) vermaakt tot een enkelvoudige balklaag. De datering van deze fase is mogelijk aan de hand van de profilering van de consoles onder de balken van deze constructie.

- Fase 4: XIX
In de negentiende eeuw wordt de voorgevel van het gebouw vernieuwd. Het is onduidelijk of tot dat moment de vijftiende-eeuwse gevel nog behouden is gebleven of dat het pand tijdens de opsplitsing ook al van een nieuwe gevel was voorzien. Aan de achterkant van het gebouw verrijst vermoedelijk in de negentiende eeuw, maar mogelijk eerder, een éénlaags bouwdeel onder een schilddak met de nok loodrecht op de straat.

- Fase 5: XXd
In 1981 vindt er een grote verbouwing plaats waarbij het éénlaagse bouwdeel aan de achterkant van het gebouw wordt gesloopt. De achtergevel wordt deels opnieuw opgemetseld en er worden doorbraken in de zijmuren gerealiseerd. De kapopbouw, sporen, muurplaat en enkele flieringen wordt vernieuwd en de toppen van de zijgevels worden hersteld.

1.5 Voorstraat 36:

- Fase 1: XV
In de vijftiende eeuw is aan de Voorstraat een breed tweelaags pand met zolder gerealiseerd. Dit pand omvatte de huidige gebouwen Voorstraat 34 en Voorstraat 36 en heeft mogelijk een (houten) voorganger gehad. De rechterzijgevel van het gebouw stamt uit deze fase en heeft een tegenhanger in de linkerzijgevel van Voorstraat 34.

- Fase 2: XVIa
In de vroege zestiende eeuw wordt het brede pand DE opgesplitst. De scheidingsmuur tussen Voorstraat 34 en 36 bevat op het eerste-verdiepingsniveau muurwerk uit deze periode.

- Fase 3: XIX
In de negentiende eeuw worden de bestaande vloerconstructies van zowel de eerste-verdiepingsvloer als de zoldervloer vervangen door een enkelvoudige en geprofileerde grenen balklaag. Gelijktijdig wordt de gehele kap en een deel van het interieur vernieuwd. Onder de balklaag van de eerste-verdiepingsvloer wordt een stucplafond op riet aangebracht.

- Fase 4: XXa
In de vroege twintigste eeuw vindt er aan de achterzijde van het pand een uitbreiding plaats. De oude achtergevel wordt voor een groot deel gesloopt en het dakschild aan de achterzijde wordt hiertoe verlengd waardoor een asymmetrisch zadeldak ontstaat. Onder de zoldervloer wordt een plafond bestaande uit kraalschroten aangebracht. De muurschildering die op de eerste verdieping is aangebracht, behoort waarschijnlijk ook

tot deze bouwfase.

- Fase 5: XXd
Aan het begin van het laatste kwart van de twintigste eeuw wordt op de verdieping en de zolder een nieuw interieur aangebracht. Achter het pand komt een tweelaags bouwdeel onder een plat dak tot stand. Bij deze verbouwing wordt de achtergevel (c.1900) op het begane-grondniveau volledig gesloopt.

1.6 Kerkstraat 9:

- Fase 1: XIXm
Omstreeks 1845 wordt aan de Kerkstraat een gebouw gerealiseerd. Op een kadastrale legger wordt het gebouw een huis genoemd. Dit huis, het betreft vermoedelijk een éénlaags bouwdeel onder een zadeldak, heeft een rechthoekig grondplan.

- Fase 2: 1919
Uit bouwtekeningen en de bijbehorende vergunningen is op te maken dat het huis dienst doet als schuur en in 1919 wordt verbouwd tot bakkerij. Op de tekening is te zien hoe achter de voormalige schuur een bouwdeel ten behoeve van de bakoven wordt gerealiseerd en in het pand komt een kantoortje tot stand. Vermoedelijk is dit niet de enige wijziging die wordt doorgevoerd. Het pand moet namelijk ook voor bewoning geschikt worden gemaakt. Het in verband met de beperkte stahoogte onpraktische schilddak maakt plaats voor een mansardedak. Het achterste deel van het zolderniveau behoud haar opslagfunctie ten behoeve van de grondstoffen voor het bakken van brood.

- Fase 3: jaren ‘80 tot heden
Omstreeks 1980 komt het gebouw leeg te staan en wordt door de gemeente aangekocht om als fietsenstalling te dienen voor de medewerkers. De voormalige schuur wordt betrokken in de huidige plannen voor het vernieuwde gemeentehuis en zal derhalve mogelijke voor de vierde keer van functie veranderen.

2 Beschrijving

2.1 Inleiding

Hoewel de beschrijving van de binnenzijden van de zijmuren strikt gezien niet tot het exterieur behoren, is er met het oog op een helder inzichtelijk maken van de historische structuur en de samenhang in het geval van Voorstraat 34 en 36 toch voor gekozen om de binnenzijden de linker- respectievelijk rechterzijgevel als onderdeel van het exterieur te beschrijven. Tijdens de bouwhistorische verkenning zijn enkel de direct zichtbare bouwsporen opgenomen. Moderne afwerkingen zoals stucplafonds, verflagen en voorzetwanden vormen een belemmering voor de bouwhistorische verkenning. Dit houdt in dat in een aantal gevallen geen absolute zekerheid over de oorspronkelijkheid en de exacte datering van delen van het gebouw gegeven kan worden. Hiervoor is een bouwhistorisch onderzoek vereist waarbij alle constructie-onderdelen in het zicht gebracht en ingemeten kunnen worden.

2.2 De situering

De gebouwen Voorstraat 32, 34, 36 en Kerkstraat 9 liggen alle in het bouwblok dat omsloten wordt door de Voorstraat aan de westzijde, de Stadhuisstraat aan de noordzijde, de Kerkstraat aan de oostzijde en de Keizerstraat aan de zuidzijde.

Het bouwblok heeft een middeleeuwse oorsprong en is gelegen in het hart van de stad. Vianen was in het verleden een kleine gemeenschap, die zich groepeerde rond de Voorstraat, van oudsher de belangrijkste straat van de stad waaraan zowel het stadhuis, de kerk als de belangrijkste stadspoorten (de zuidpoort is in 1858 gesloopt) gelegen waren. In de Voorstraat woonden de notabelen: de burgemeester, de dominee, de secretaris en anderen. Het vijftiende-eeuwse raadhuis (Voorstraat 30) van de stad is gelegen op de hoek met de Stadhuisstraat. Ter rechterzijde bevindt zich een gesloten gevelrij, met daarin de panden Voorstraat 32, 34 en 36. Het pand Kerkstraat 9 is gelegen op het achterterrein van Voorstraat 38.

2.3 Voorstraat 30A

Het 15de eeuwse gebouw is opgedeeld in de 16de eeuw in Voorstraat 30A en 32. Het is onduidelijk of in deze periode het gebouw een nieuwe voorgevel heeft gekregen. In 1786 is het pand door het gemeentebestuur aangekocht om deel uit te gaan maken van het stadhuis. In dat zelfde jaar worden de panden met elkaar verbonden middels een doorbraak in de muur tussen beide panden.
Tot de vernieuwing van het pand begin 20ste eeuw heeft de voorgevel een uitbouwtje gehad dat met de straatgevel aansloot op de rooilijn van het stadhuis. De 19de eeuwse gevel is in de 20ste eeuw vervangen waarbij de rooilijn van de overige bebouwing en

Afb. 6: Voorstraat 32-34-36 tekening voorgevels

Afb. 6a Voorstraat 30a, 32, 34 en 36 1915 en 1920

niet het stadhuis is aangehouden.
In het begin van de jaren 80 van de 20ste eeuw is het gebouw in zijn geheel afgebroken om plaats te maken voor de huidige entree.

2.4 Voorstraat 32

In de Objecten Data Bank van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is het object in 1966 omschreven als "*een pand met hoog zadeldak (XVIII) en gepleisterde onder lijst. Schuiframen Empire*". Het monumentnummer van het object is 37367

2.4.1 Algemeen

Het pand Voorstraat 32 heeft een rechthoekig grondplan en omvat drie niveau's te weten een begane grond, een eerste verdieping en een zolder onder een zadeldak. De kap van het voormalige woonhuis heeft een nok die evenwijdig aan de straat is georiënteerd. Het zadeldak dat aan de straatzijde is voorzien van een dakkapel onder een plat dak en is gedekt met oud Hollandse dakpannen. Het pand maakt deel uit van het huidige stadhuiscomplex, grenst ter linkerzijde aan de moderne entree van het stadhuis en ter rechterzijde aan de voormalige woning Voorstraat 34 die eveneens deel uitmaakt van het stadhuiscomplex.

2.4.2 Het exterieur

- De voorgevel
De gepleisterde voorgevel, een lijstgevel, is voorzien van een voordeur en vier vensters met hardstenen onderdorpels. De voordeur met bovenlicht bevindt zich rechts in de gevel en is voorzien van een brede omlijsting. Op een foto van voor 1891 is te zien dat de voordeur zich tot de samentrekking van het stadhuis en Voorstraat 30(A),32 en 34 in het midden van de gevel bevond. De beide zesruits schuifvensters links van de voordeur zijn identiek aan de vensters op de eerste verdieping. De kozijnen zijn kwartrond geprofileerd en bevatten een vast vierruits onderraam en een schuivend tweeruits bovenlicht. De kroonlijst is in de vroege twintigste eeuw vernieuwd; nadien zijn enkele herstellingen uitgevoerd. Het dakschild is voorzien van een dakkapel met bakstenen wangen en heeft een venster met tweeruits schuivend onderraam en een tweeruits bovenraam.

Afb. 7: Voorstraat 32 voorgevel

- De linkerzijgevel
De linkerzijgevel is op de begane grond blind en voorzien van een moderne afwerking. Op de eerste verdieping en de zolder is de gevel eveneens voorzien van een afwerking. In het muurwerk is op beide niveaus een doorbraak gerealiseerd.

- De rechterzijgevel
De rechterzijgevel, een in oorsprong middeleeuwse trapgevel, is een gemeenschappelijke zijmuur met het buurpand Voorstraat 34. Op de begane grond en de eerste verdieping gaat het muurwerk schuil achter moderne afwerkingen en is er in het muurwerk een deuropening aangebracht. Hetzelfde geldt voor de muur op de eerste verdieping. Op het zolderniveau is door de raaplaag in wildverband gemetseld muurwerk van bakstenen met middeleeuwse afmetingen te zien. Op het zolderniveau is tijdens de laatste verbouwing een deuropening onder een segmentboog in het bestaande werk gehakt.

- De achtergevel
De huidige ‘achtergevel’ is op de begane grond voorzien van een aantal loketten en een moderne afwerklaag waardoor het muurwerk niet onderzocht kon worden. Om dezelfde reden kunnen geen uitspraken worden gedaan over de ouderdom van het

muurwerk op het eerste-verdiepingsniveau. Op het zolderniveau is te zien dat een groot deel van de gevel is gemetseld met moderne bakstenen in een halfsteens

Afb. 8: Voorstraat 32 achtergevel

verband. Vermoedelijk betreft het hier een spouwblad, wat betekent dat zich hierachter nog ouder muurwerk bevindt. Het kan echter niet uitgesloten worden dat de gehele achtergevel is vernieuwd.

2.4.3 Vloer- en kapconstructies

- De eerste-verdiepingsvloer
De constructie van de eerste-verdiepingsvloer bestaat uit een grenenhouten enkelvoudige balklaag die in de achttiende eeuw is aangebracht, en is opgelegd in

Afb. 9: Voorstraat 32 begane-grondvloer

de zijmuren van het pand. In de constructie bevindt zich een raveling ten behoeve van een inmiddels verdwenen rookkanaal. Drie van de negen balken zijn tijdens de verbouwing als gevolg van de samenvoeging met het stadhuis vernieuwd.

Afb. 10: Voorstraat 32 zoldervloer

- De zoldervloer
De constructie van de zoldervloer bestaat uit een samengestelde balklaag die op basis van de profilering van de consoles in de zijmuren gedateerd kan worden in de zeventiende eeuw. De samengestelde vloer omvat vier balkvlakken. Ieder balkvlak heeft vijftien kinderbinten waarvan een groot aantal is vernieuwd. In het eerste balkvlak is zelfs geen enkele oorspronkelijke bint meer aanwezig.

- De kapconstructie
De sporenkap van het gebouw heeft een constructie bestaande uit twee kapspanten van eikenhout, met grenenhouten dekbalken. Deze kapspanten worden gevormd door twee gestapelde dekbalkjukken. De aanwezigheid van een grote diversiteit aan soorten telmerken geeft aan dat de kapspanten meer dan één keer uit elkaar zijn geweest. Op het eerste juk van het linker kapspant staan getrokken, gehakte en gegutste telmerken. Het oudste type telmerk dat men aantreft op de krommers, is het gebroken telmerk 3 (<<<) en zou op een laat vijftiende-eeuwse oorsprong kunnen wijzen. De matige kwaliteit van het eikenhout doet echter vermoeden dat het hout een zestiende- of zeventiende-eeuwse oorsprong heeft. Op de krommers staan naast de gebroken, ook gegutste en gehakte merken. De korbeels zijn enkel voorzien van de laatste. De delen van het onderste juk zijn met toognagels gezekerd en het korbeel is met een borst ingelaten in de dekbalk.
Het tweede juk is op de spantbenen voorzien van gehakte en getrokken telmerken; de gebroken telmerken ontbreken. De korbeels en de dekbalk zijn enkel voorzien van gehakte merken. De onderdelen zijn met toognagels gezekerd, het korbeel is gespijkerd aan het spantbeen.
Het rechter kapspant is stilistisch identiek. Op het eerste juk staan gehakte, getrokken en gegutste telmerken; opvallend is dat de gebroken merken ontbreken. Deze treft men wel aan op de onderkant van de dekbalk van het tweede juk. Op de dekbalk van de tweede jukken van de beide spanten is een A-spant, geconstrueerd met gebruikmaking van oude sporen.
Bij het opnieuw opbouwen van de kap tijdens de laatste verbouwing zijn nieuwe flieringen, windverbanden en sporen aangebracht. De aansluitingen van de spanten op de gevel en de vloerconstructie zouden uitsluitsel kunnen geven over de oorspronkelijkheid van de kapspanten. Hiervoor is echter licht destructief onderzoek vereist.

Afb. 11: Voorstraat 32 spantbeen kap tpv achtergevel

Afb. 12: Voorstraat 32 detail telmerken

2.4.4 Het interieur

De interieur indeling en de zichtbare interieurafwerkingen behoren tot de moderne

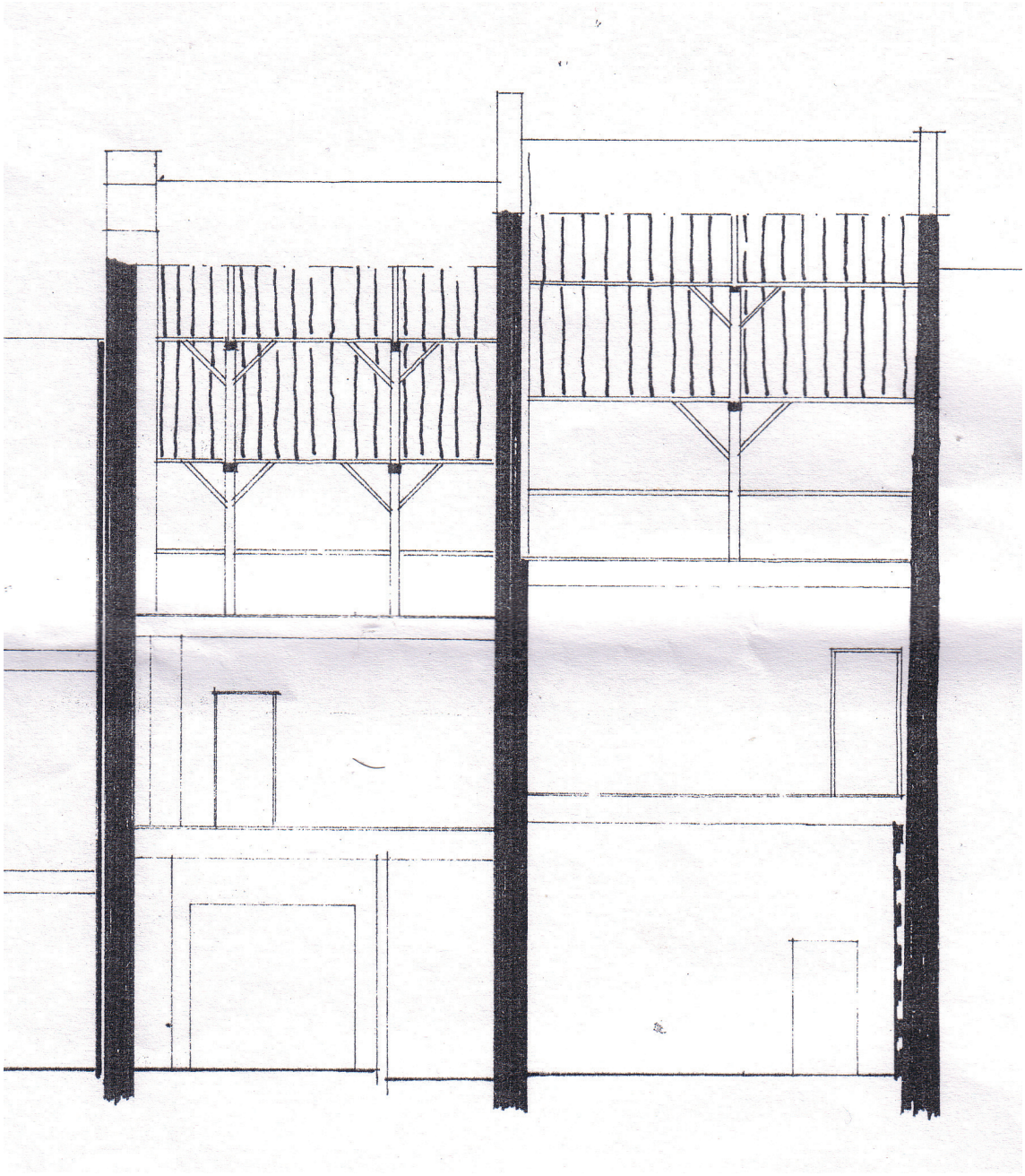

Afb. 13: Voorstraat 32 (l) en 34 dwarsdoorsnede CD

kantoorinrichting. Mogelijk gaan achter deze huidige afwerkingen nog monumentale afwerkingen schuil. Vermoedelijk bevindt zich achter de moderne afwerkingen middeleeuws muurwerk.

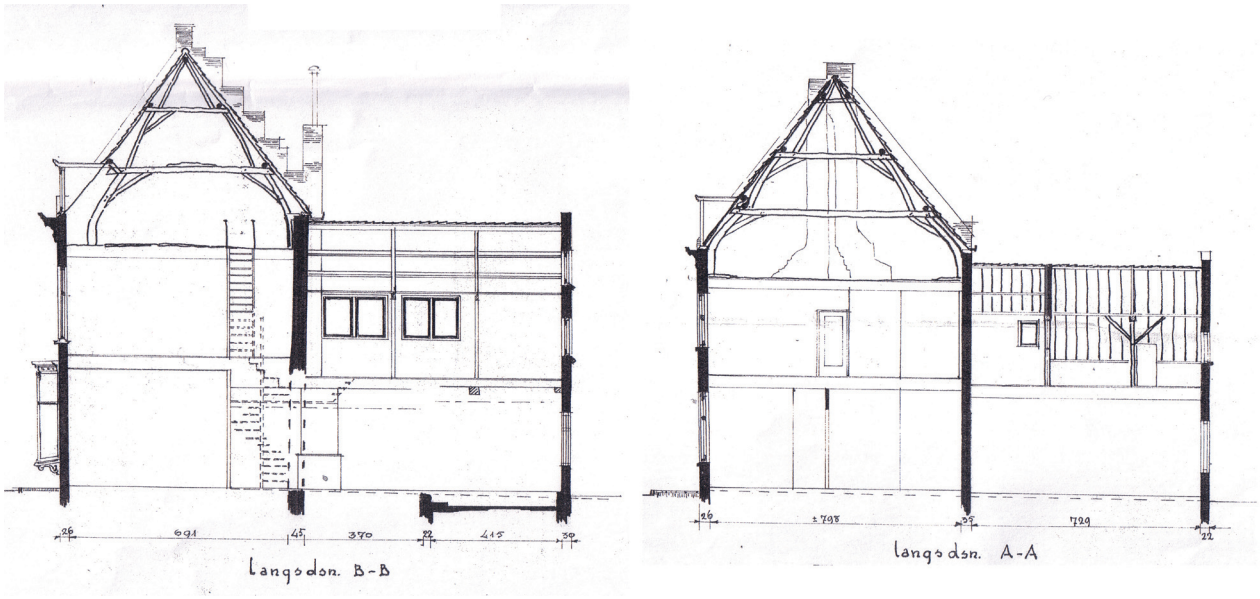

Afb. 14: Voorstraat 32 (r) en 34 langsdoorsneden C en D

2.5 Voorstraat 34

In de Objecten Data Bank van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is het object, met het monumentnummer 37368, omschreven als "*Pand onder hoog zadeldak, waarin dakvenster met vleugelstukken. Gepleisterde lijstgevel XIX A ? Pui met zuiltjes en erkeruitbouw gaaf bewaard gebleven (midden XIX ?)*". Deze omschrijving is in 1966 opgesteld.

2.5.1 Algemeen

Het pand Voorstraat 34 heeft een rechthoekig grondplan en omvat drie niveau's te weten een begane grond, een eerste verdieping en een zolder onder een zadeldak. De kap van het voormalige woon/winkelhuis heeft een nok die evenwijdig aan de straat is georiënteerd. Het zadeldak is aan de straatzijde voorzien van een dakkapel onder een plat dak en is gedekt met oud Hollandse dakpannen. Het pand maakt deel uit van het huidige stadhuiscomplex, grenst ter linkerzijde aan de het buurpand Voorstraat 32 en ter rechterzijde aan de voormalige woning Voorstraat 36 die enige tijd geleden door de gemeente is aangekocht om ook deel uit te gaan maken van het stadhuiscomplex.

2.5.2 Het exterieur

- De voorgevel
De negentiende-eeuwse lijstgevel is voorzien van een pleistering waarin door middel van schijnvoegen een blokpatroon is aangebracht. Op het begane-grondniveau bevinden zich drie gevelopeningen die aan de bovenzijde aansluiten op een gevelbrede kroonlijst (van de pui) met rozetten en een fijne tandlijst. In het midden van de gevel bevindt een etalage-kast waarvan de hoeken zijn gesierd met ranke colonetten. De etalage-kast is geplaatst op twee geornamenteerde consoles. De tracering die oorspronkelijk de bovenlichten in de erker sierde, is verdwenen. Ter rechterzijde van de etalage-kast bevindt zich de vernieuwde voordeur. Het deurkozijn is geplaatst op vernieuwde neuten en bevat een bovenlicht met een geprofileerd kalf. De brede deuromlijsting is aan voorzien van vier ranke colonetten met een acanthusblad kapiteel. Ter linkerzijde van de etalage-kast bevindt zich een venster

met zesruits schuivend onderraam en een tweeruits vast bovenlicht.
Het eerste-verdiepingsniveau omvat twee vensterassen. De vensteropeningen zijn voorzien van een venster met vierruits schuivend onderraam en een tweeruits

Afb. 15: Voorgevel Voorstraat 34

vast bovenlicht. De gevel is aan de bovenzijde afgesloten met een met rozetten gedecoreerde kroonlijst. Het dakschild is in het midden voorzien van een dakkapel met kroonlijst en geornamenteerde wangen.
- De linkerzijgevel
De linkerzijgevel, een herstelde trapgevel, is een gemeenschappelijke muur met het buurpand Voorstraat 32, maar behoort duidelijk tot Voorstraat 34. De gevel is de zogenaamde tegenhanger van de rechterzijgevel van Voorstraat 36.
Aan de binnenzijde is de gevel op de bagane grond en de eerste verdieping geheel voorzien van een moderne afwerking. Op het zolderniveau echter, is het muurwerk ondanks een bepleistering redelijk goed zichtbaar. Het muurwerk stamt uit de vijftiende eeuw en is voorzien van twee gemetselde pilasters met aan de bovenzijde een verticale sleuf die eindigt op 194 centimeter boven het zolder-vloerniveau. De pilasters met sleuven hebben mogelijk gediend om een houten stijl en / of een fliering in op te leggen. Een zelfde constructie is aangetroffen in de linkerzijgevel van het pand Voorstraat 34. Hieruit valt op te maken dan de linkerzijgevel van Voorstraat 34 en de rechterzijgevel van Voorstraat 36 in de vijftiende eeuw deel uitmaakten van één breed vijftiende-eeuws pand.

Afb. 16: Voorstraat 34 linkerzijmuur

- De rechterzijgevel
De rechterzijgevel is voorzien van moderne afwerkingen. Uit het onderzoek van het buurpand Voorstraat 36 is gebleken dat de deze gemeenschappelijke muur zestiende-eeuws muurwerk bevat. De top van de gevel is in de negentiende eeuw opnieuw opgemetseld.

- De achtergevel
De achtergevel is op het begane-grondniveau en de eerste verdieping aan de binnenzijde volledig voorzien van een moderne afwerking. Op zolderniveau bevinden zich bakstenen met formaat 26,5/28,5 x 12/13 x 5,5/7 en een tienlagenmaat van 73,5. Deze formaten wijken niet veel af van de bakstenen in het oude stadhuis uit 1425 (25,5/27,5 x 12/12,5 x 6/6,5 10L=78,5). Een groot aantal stenen is schoongemaakt, op andere zijn duidelijk sporen van buitengevelverwering zichtbaar. Het gebruik van dikke portlandcement voegen en het onregelmatige werken duiden erop dat de gevel voor een groot deel opnieuw gemetseld is. Een strook muurwerk uiterst links in de gevel lijkt oorspronkelijk, vijftiende-eeuws werk.

Afb. 17: Voorstraat 34 eerste-verdiepingsvloer detail

Afb. 18: Voorstraat 34 eerste-verdiepingsvloer peerkraal

2.5.3 Vloer- en kapconstructies

- De eerste-verdiepingsvloer
In de constructie van de eerste-verdiepingsvloer vallen drie bouwfases af te lezen. Van de vijftiende-eeuwse samengestelde balklaag (vermoedelijk vier balkvlakken) die in het oorspronkelijke brede pand (Voorstraat 34/36) heeft gelegen ontbreekt iedere aanwijzing. Na de splitsing van het brede pand in de zestiende eeuw, is een nieuwe samengestelde balklaag aangebracht. Van deze balklaag resteert nog de moerbalk die aan de hand van het sleutelstuk met peerkraal in deze bouwfase te dateren is. De moerbalk is in de beide zijmuren opgelegd. In de zeventiende eeuw is de vloer nogmaals onder handen genomen. In die eeuw is de samengestelde balklaag vermaakt tot een enkelvoudige balklaag, een verbouwing die mogelijk samenhangt met een wijziging van de functie van de eerste verdieping. Mogelijk heeft de eerste verdieping een opslagfunctie gekregen waardoor de vloerbelasting dermate toenam dat de vloer verstevigd diende te worden. De balken die zijn aangebracht zijn

Afb. 19: Voorstraat 34 zoldervloer

voorzien consoles met een profilering die kenmerkend is voor de zeventiende eeuw. Een aantal van deze consoles is vernieuwd. In de vloer bevindt zich een raveling ten behoeve van een rookkanaal.

- De zoldervloer
De samengestelde balklaag van de zoldervloer omvat twee balkvlakken. De moerbalk en de beide strijkbalken zijn in tegenstelling tot de enkelvoudige balklaag van de eerste-verdiepingsvloer in de voor- en achtergevel opgelegd. Deze structuur past bij de eerste bouwfase waarin Voorstraat 34 en 36 samen één breed pand vormden. De vloerconstructie is grotendeels vernieuwd, er zijn nog slechts twee oude binten en een oude strijkbalk en moerbalk behouden gebleven. In de balklaag bevindt zich ter plaatse van de linker zijmuur een raveling ten behoeve van een rookkanaal dat reeds is verdwenen.

Afb. 20: Voorstraat 34 kapspant

- De kapconstructie
Het gestapelde kapspant van de sporenkap bestaat uit twee eikenhouten dekbalkjukken. Op de verschillende, onderling met toognagels gezekerde, onderdelen van de jukken, staan getrokken en gezaagde telmerken. Op een aantal delen is een afwijkend telmerk te vinden, wat erop duidt dat het kapspant minimaal één keer uit elkaar is geweest. Het oudste telmerk dat aangetroffen is, is een gebroken merk >>> dat zich aan de onderzijde van de dekbalk van het eerste juk bevindt. In combinatie met de relatief slechte kwaliteit van het eikenhout duidt dit type telmerk erop dat het spant mogelijk een laat vijftiende, meer waarschijnlijk een vroeg zestiende-eeuwse oorsprong heeft. De krommer, het getoognagelde korbeel en de dekbalk ter plaatse van de achtergevel zijn voorzien van identieke telmerken: een gezaagde III. Tijdens de vernieuwing van de fliering zijn de windverbanden van het eerste juk verdwenen. De flieringen rusten op forse klossen die op de dekbalken zijn geplaatst.
De spantbenen, het korbeel en de dekbalk van het tweede, eikenhouten juk zijn voorzien van gezaagde telmerken, respectievelijk een III, I en een II. Bij de vernieuwing van de flieringen zijn op dit niveau wel gespijkerde windverbanden aangebracht.

2.5.4 Het interieur

De interieur indeling en de zichtbare interieurafwerkingen behoren tot de moderne kantoorinrichting. Mogelijk gaan achter deze huidige afwerkingen nog monumentale afwerkingen schuil. Vermoedelijk bevindt zich achter de moderne afwerkingen middeleeuws muurwerk.

2.6 Voorstraat 36

In de Objecten Data Bank van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is het object, met het monumentnummer 37369, omschreven als "*Huis met hoog zadeldak. Gevel (XIX B) onder rechte lijst. Stoep*". Deze omschrijving is in 1966 opgesteld.

2.6.1 Algemeen

Het pand Voorstraat 36 heeft een rechthoekig grondplan en omvat drie niveau's te weten een begane grond, een eerste verdieping en een zolder onder een zadeldak. De kap van het voormalige woonhuis heeft een nok die evenwijdig aan de straat is georiënteerd. Het zadeldak is gedekt met oranje-rode gesmoorde oud Hollandse dakpannen. Het dakschild aan de achterzijde is beduidend langer dan het schild aan de voorzijde. Het pand is recentelijk aangekocht door de gemeente en dient deel uit te gaan maken van het stadhuiscomplex. Het voormalige woonhuis annex winkel grenst ter linkerzijde aan het gebouw Voorstraat 34 en ter rechterzijde aan het

Afb. 21: Voorstraat 36 voorgevel

buurpand Voorstraat 38.

2.6.2 Het exterieur

- De voorgevel
De bakstenen lijstgevel uit circa 1880 heeft op de begane grond een brede winkelpui en op de eerste verdieping drie vensteropeningen onder een anderhalfsteens getoogde, strekse boog die aan de onderzijde is getoogd. De pui op de begane grond beslaat niet de gehele breedte van de gevel en bevat een middenportiek met aan weerszijden een venster. De met hardsteen afgewerkte borstwering van de pui is in het muurwerk van de gevel doorgezet als plint. De pui heeft ranke pilasters en een architraaf met panelen. De beide vensters hebben een groot onderraam en een bovenlicht met gelobte hoeken. De drie vensteropeningen op de eerste verdieping hebben een hardstenen onderdorpel en een venster met een groot onderraam en

Afb. 22: Voorstraat 36 linker zijgevel

een schuivend bovenraam voorzien van glas-in-lood. De hoeken van de kwartrond geprofileerde kozijnen en de bovenramen zijn afgerond. De kroonlijst is voorzien van geprofileerde gootklossen.
- De linkerzijgevel
De bakstenen linkerzijgevel is een gemeenschappelijke muur met het buurpand Voorstraat 34. Op het begane-grondniveau is de gevel aan de binnenzijde met drijfstenen (XXm) beklampt. Vermoedelijk bevindt zich achter deze beklamping vroeg zestiende-eeuws muurwerk. Fragmenten van dit zestiende-eeuwse muurwerk

zijn zichtbaar op het niveau van de eerste verdieping. De top van de gevel is in de negentiende eeuw opnieuw opgemetseld. Bij de uitbouw van het pand aan de achterzijde is een deel van de gevel opgehoogd. In dit deel van de gevel bevinden zich twee vensters. Het rechtervenster is een stolpvenster met een zesruits glas-in-

Afb. 23: Voorstraat 36 rechter zijgevel

lood bovenlicht. Het linker venster bevat een zesruits klepraam. De borstwering onder deze vensters is beklampt met laat twintigste-eeuwse bakstenen in een halfsteens verband. Hierachter gaat mogelijk oud metselwerk schuil.

- *De rechterzijgevel*

De rechterzijgevel, een herstelde tuitgevel, is een gemeenschappelijke muur met het buurpand Voorstraat 38, een pand dat buiten het kader van dit onderzoek valt. De gevel is de zogenaamde tegenhanger van de linkerzijgevel van Voorstraat 34.

Op de begane grond is aan de binnenkant door het plaatselijk verwijderen van de moderne afwerking een aantal bakstenen met grote, vermoedelijk vijftiende-eeuwse, afmetingen in het zicht gebracht. De aanwezigheid van identieke stenen is op eenzelfde manier op het eerste-verdiepingsniveau vastgesteld. Op ongeveer 5,30 meter van de voorgevel tekent zich een andere koude bouwnaad af. De bakstenen (6/7 x 13 x 26,5/29) hebben een tienlagenmaat van 75,5 centimeter, wat duidt op een mogelijk vijftiende-eeuwse oorsprong. De stenen ter rechterzijde van de bouwnaad zijn 6/6,5 centimeter dik en hebben een vijflagenmaat van 36 centimeter. Uiterst links in de gevel bevindt zich een stuk muurwerk dat gemetseld is in twintigste-eeuwse

machinale stenen. Op het zolderniveau is een groot deel van het muurwerk in de top van de gevel in zicht. Uiterst rechts is een bouwnaad te zien die er op duidt dat de voorgevel omstreeks 1880 is vernieuwd. De binnenzijde van de top van de gevel is voorzien van twee gemetselde pilasters. Deze pilasters hebben een verticale sleuf, er is sprake van zogenaamd binnenwerk, die mogelijk gediend hebben om een houten

Afb. 24: Voorstraat 36 aansluiting rechter zijgevel op voorgevel

stijl te ondersteunen of een balk in op te leggen. Een zelfde constructie is aangetroffen in de linkerzijgevel van het pand Voorstraat 34. Een globale opmeting toont grote overeenkomsten. De gevels hebben tot één breed vijftiende-eeuws pand behoord.
- De achtergevel
De nieuwe achtergevel die bij de uitbreiding van het gebouw rond 1900 is gerealiseerd, is enkel nog op het niveau van de eerste verdieping aanwezig. In deze gevel bevinden zich twee vensters, het rechter venster is een vroeg twintigste-eeuws schuifvenster met vierruits onderraam en een tweeruits bovenraam. Het rechter venster is tijdens een verbouwing in de jaren tachtig aangebracht.

2.6.3 Vloer- en kapconstructies

- De vloerconstructie
De eerste-verdiepingsvloer en de zoldervloer worden gedragen door een negentiende-eeuwse enkelvoudige balklaag. De grenen balken hebben een groene kleur en een kwartrond profilering. De eveneens negentiende-eeuwse vloerdelen gaan schuil onder een moderne houten vloer.

- De kapconstructie
De negentiende-eeuwse grenen kapconstructie (vermoedelijk omstreeks 1880), een enkel spant, is voorzien van korbeels die met een toognagel aan de stijlen en

Afb. 25: Voorstraat 36 detail van kapconstructie

dek- annex tussenbalk gezekerd zijn. In de twintigste eeuw is de constructie aan de achterzijde vermaakt. Met hergebruikt hout, waaronder een trapspil, is een de kap verlengd.

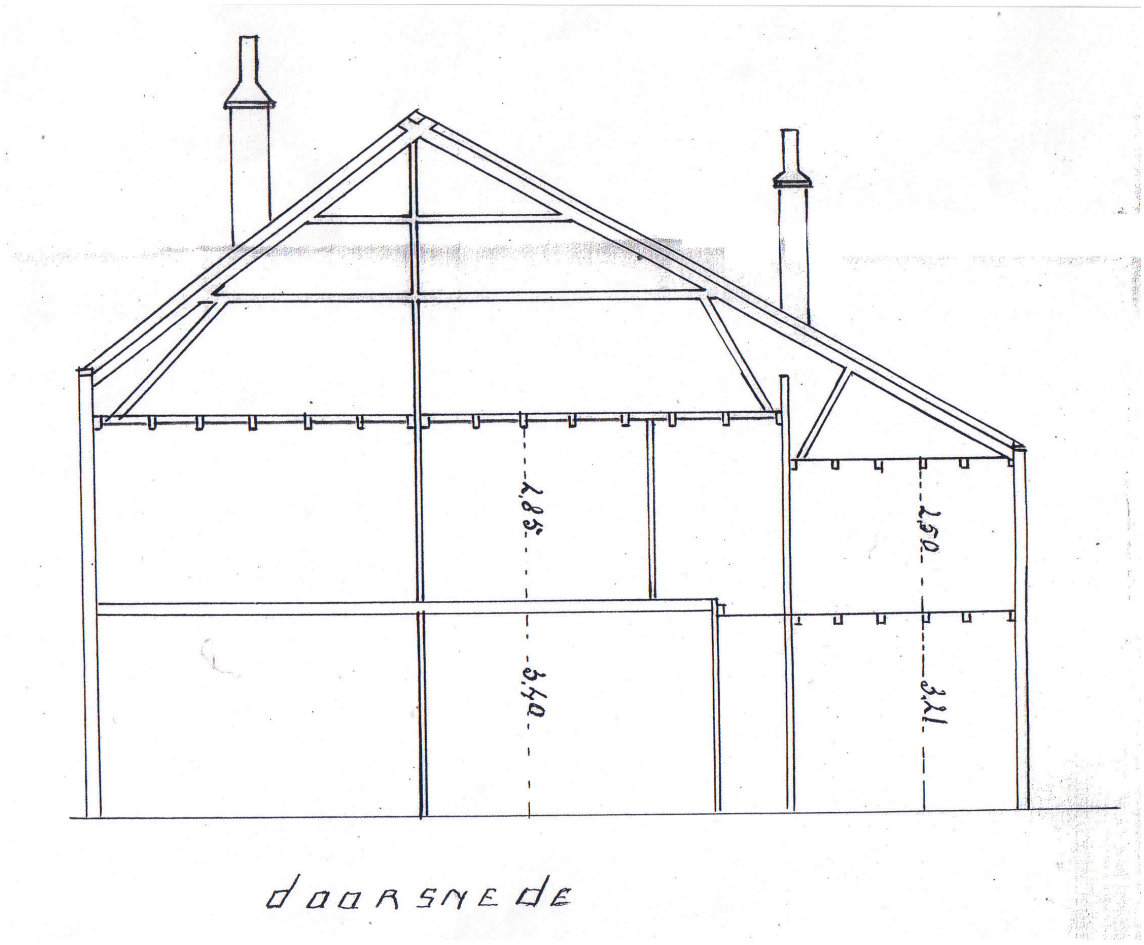

Afb. 26: Voorstraat 36 dwarsdoorsnede

2.6.4 Het interieur

De muren van het pand zijn afgewerkt met vezelplaat en tapijt op een lattenwerk en platen, gips en plaatselijk steenstrips. Het voorste deel van de voormalige winkel is beklampt met drijfsteen. Het plafond is drieledig. Onder het negentiende-eeuwse stucplafond hangt een zachtboard- en een modern systeemplafond. Op enkele plaatsen zijn stalen liggers onder de eerste verdiepingsvloer zichtbaar. Middels een twintigste-eeuwse steektrap bereikt met het eerste-verdiepingsniveau. Op dit niveau is door middel van hout (‘50) en drijfsteen (‘50-‘70) een interieurindeling aangebracht. De zijmuren zijn deels voorzien van behang op wandbespanning en deels van stucwerk op baksteen. De ruimte links achterin het gebouw is driezijdig voorzien van een schildering (vermoedelijk XXa) op de pleisterlaag. De plafonds zijn afgewerkt met gips waarboven twee plafonds met kraalschroten (c.1880 en 1950) schuil gaan. Een steektrap met kwart geeft toegang tot de zolder. Op het zolderniveau zijn de wanden afgewerkt met spaanplaat op houten regelwerk waartussen piepschuim isolatieplaten zijn geplaatst (‘80).

Afb. 27: Voorstraat 36 schilderingen eerste verdieping

2.7 Kerkstraat 9

Het gebouw Kerkstraat 9 heeft geen monumentale status.

2.7.1 Algemeen

Het vrijstaande pand Kerkstraat 9 dateert uit de negentiende eeuw (1845) en bestaat uit twee bouwdelen. Het bouwdeel A, het oudste deel van het gebouw, heeft een rechthoekig grondplan en omvat twee niveau's te weten een begane grond en een zolderniveau onder een mansarde dak. De kap van het negentiende-eeuwse bouwdeel heeft een nok die loodrecht op de straat is georiënteerd. Het dak is gedekt met oud Hollandse dakpannen. Het tweede bouwdeel (bouwdeel B) is in 1919 tegen de achtergevel van het bestaande pand aangebouwd. Het een éénlaags bouwdeel met een met dakleer bedekt lessenaardak, heeft een licht trapeziumvormige plattegrond en werd gebouwd als ruimte voor de oven van de in de schuur in te richten bakkerij.
He pand is recentelijk aangekocht door de gemeente om deel uit te gaan maken van het stadhuiscomplex. Het pand heeft niet altijd vrij gestaan, op stadsplattegronden van 1866 en 1912 is te zien dat ter linkerzijde een gebouw aanwezig was.

Afb. 28: Kerkstraat 9 voorgevel

2.7.2 Het exterieur

- De voorgevel
De gemetselde en geknikte voorgevel van het gebouw is voorzien van een voordeur, een brede pui op de begane grond en een luik met bovenlicht op het zolderniveau. De gevel is gemetseld in een wildverband bestaande uit een aantal lagen strekken, afgewisseld met een incidentele laag met enkel koppen. Het onderste deel van de gevel is gemetseld in zachte bakstenen, het begane-grondniveau is afgesmeerd met portlandcement. Dit gebeurde vaak om wijzigingen in de gevelindeling te verhullen. De vroeg twintigste-eeuwse voordeur met kraalschroten en een tweeruits bovenlicht is geplaatst op bakstenen neuten. Ter linkerzijde van de voordeur bevindt zich een moderne pui met schuifdeur. Over de oorspronkelijkheid van de gevelopening onder segmentboog is door de aanwezigheid van de afwerklaag geen uitspraak te doen. Het zolderniveau is in het midden voorzien van een gevelopening onder een aan de onderzijde getoogde, anderhalfsteens strekse boog. De oorspronkelijke vensteropening is, vermoedelijk in 1919, aan de onderzijde vergroot (de dagkanten zijn afgehakt en afgesmeerd met portlandcement). De opening is voorzien van twee blinde luiken met achttiende-eeuwse gehengen en een tweeruits stolpraam. Het kozijnhout is gezekerd met toognagels. Het muurwerk boven de het niveau van de segmentboog is

Afb. 29: Kerkstraat 9 linker zijgevel

met hardere bakstenen gemetseld. De dakrand met halfsteens rollaag is vernieuwd, de schouderstukken vertonen sporen van een herstelling. In de gevel zijn zeven negentiende-eeuwse gevelankers zichtbaar.

- De linkerzijgevel

De linkerzijgevel van het bouwdeel A is gemetseld in eenzelfde zachte baksteen als het grootste deel van de voorgevel. Het begane-grondniveau is voorzien van een afwerklaag van portandcement die vermoedelijk is aangebracht toen vijf vensteropeningen in het bestaande muurwerk zijn ingehakt. De drie linker vensteropeningen zijn identiek en zijn voorzien van een, vermoedelijk halfsteens, rondboog en een gietijzeren venster met een zesruits onder- en een gevorkt, tuimelend bovenraam. De twee vensteropening rechts in de gevel hebben een segmentboog en een stalen venster. Het linker venster heeft een drieruits onderraam en een drieruits kleppend bovenraam. Het rechtervenster is een combinatie van een zesruits roeden- en een dubbele vorktracering. Op het zolderniveau bevindt zich uiterst links een venster waarvan het kozijn is getoognageld. Het kozijn bevat twee draaiende delen en is oorspronkelijk voorzien geweest van buitenluiken. In het muurwerk zijn op zolderniveau vier ventilatiegaten onder een rollaag aanwezig waardoor goederen op de zolder konden worden geventileerd. Het muurwerk van het bouwdeel B, de aanbouw uit 1919, is met machinale stenen gemetseld in kruisverband. Dit deel van de gevel is blind.

Afb. 30: Kerkstraat 9 rechter zijgevel

- De rechterzijgevel
De rechterzijgevel van het bouwdeel A is gemetseld in eenzelfde zachte baksteen als het grootste deel van de voorgevel. Hoewel de huidige gevel een tijd lang heeft gefungeerd als muur tussen Kerkstraat 7 en Kerkstaat 9 bevindt zich in het midden van de gevel mogelijk toch een oorspronkelijke deuropening onder een halfsteens rollaag. De opgeklampte deur met kraalschroten is gevat in een getoognageld houten kozijn dat op bakstenen neuten is geplaatst. Ter linkerzijde van de deur bevinden zich twee ingehakte vensteropeningen waarvan er één voorzien is van een halfsteens rondboog en een stalen venster met een gevorkt tuimelend bovenraam. Het tweede venster heeft een houten kozijn en twee draaiende delen. Ter rechterzijde van de deur bevindt zich een ingehakte vensteropening met een venster voorzien van een middenstijl en twee vierruits ramen. Het kozijnhout is gebiljoend en de ruitje zijn van hergebruikt glas met een Jugendstil decoratie. In het muurwerk zijn op zolderniveau vier ventilatiegaten onder een rollaag aanwezig waardoor goederen op de zolder konden worden geventileerd. In de gevel zijn veertien gevel-ankers zichtbaar. De zijgevel wordt aan de bovenzijde afgesloten met een zinken bakgoot.
Het muurwerk van het bouwdeel B, de aanbouw uit 1919, is met machinale stenen gemetseld in kruisverband. Dit deel van de gevel is blind.

- De achtergevel
De gemetselde achtergevel van het bouwdeel A gaat grotendeels schuil achter het in 1919 gerealiseerde bouwdeel B. De top van de gevel steekt boven het lessenaardak van het bouwdeel B uit en is voorzien van vier ankers en een vernieuwde windveer. In het muurwerk tekent zich het gesloopte rookkanaal behorende bij de bakkersoven af. De achtergevel van het bouwdeel B gaat geheel schuil achter het pand Voorstraat 38.

2.7.3 Vloer- en kapconstructies
De grenen zoldervloer wordt gedragen door een enkelvoudige, eveneens grenen geprofileerde balklaag. De balken zijn opgelegd in de zijgevels van het gebouw.
De kapconstructie bestaat uit vier hoge negentiende-eeuwse dekbalkjukken van grenenhout. De spantbenen zijn voorzien van een blokkeel, korbeels en windverbanden.

2.7.4 Het interieur

Het begane-grondniveau bestaat uit één grote ruimte en is voorzien van een terrazzovloer waarin de afdruk van een keldertoegang zichtbaar is. Op het onderkant van de zoldervloer zijn sporen zichtbaar van een gesloopt kantoortje, dat op de tekening van 1919 nog aanwezig is. Links achter in de ruimte bevindt zich de houten steektrap met kwart die toegang geeft tot het achterste deel van de zolderverdieping. Achter de voordeur van het pand bevindt zich een met houten schroten afgetimmerde steektrap die het voorste deel van de zolderverdieping ontsluit.
Dit deel is voorzien van een vroeg twintigste-eeuwse inrichting ten behoeve van bewoning. Het achterste deel van de zolder heeft dienst gedaan als opslagruimte en heeft derhalve geen historische interieurindeling.

2.8 Binnenterrein en geloopte gebouwen

De uitgegeven percelen (13de a 14de eeuw) aan de Voorstraat zijn in de 16de eeuw opgesplitst in kleinere smallere percelen die de helft van de breedte van de oude percelen bedraagt.
De percelen lopen vanuit de Voorstraat door tot aan de Kerkstraat voorheen de Oostachterstraat genoemd. De percelen aan de Kerkstraat zijn pas in later eeuwen opgesplitst. De opgesplitste percelen zijn goed zichtbaar op de kadastrale kaart uit 1822.
Uitzondering hierop vormen de terreinen achter Voorstraat 30 t/m 32 die niet zijn opgedeeld in verband met de aanwezigheid van het Vrouwengasthuis met hofje en Waag. In deze reep grond is nog een verschil zichtbaar, de percelen aan de Voorstraat zijn verdeeld in kleinere delen in tegenstelling tot het terrein daarachter waar geen verdeling tot stand is gekomen, dit wijst op een gescheiden gebruik. Ook het terrein achter Voorstraat 36 heeft een andere verdeling, dat wil zeggen smallere percelen aan de Voorstraat en een breder perceel aan de Kerkstraat.
Pas in 1866 krijgt de hoek Kerkstraat/Stadhuisstraat van dit bouwblok wel een verdeling waarbij twee percelen zijn uitgeven. De nieuwe percelen worden snel na de sloop van het gasthuis (1830) bebouwd.
In de 19de en 20ste eeuw worden meer en meer percelen aan de Kerkstraat bebouwd. Vóór deze tijd hebben de achterste gedeelten van deze percelen bebouwing gekend, zij het in beperkte mate.

Kerkstraat 1
- Vrouwengasthuis daterend mogelijk uit de 13de/14de eeuw met hofje naast de Waag
- in 1736 in gebruik als zijdelintfabriek
- 1830 aanvraag voor sloop na een eeuw niet gebruikt te zijn

In 1830 is het pakhuis (tot 1736 vrouwengasthuis) afgebroken en heeft plaats gemaakt voor nieuwbouw waarbij een kleine ruimte is vrijgehouden tussen de kapel en het nieuwe pand. Voor de afbraak mat het gebouw 27 bij 9 meter en 8 a 9 meter hoog. De nieuwbouw omvatte een begane grond en zolder onder een met oud Hollandse pannen gedekt zadeldak met een wolfseind aan de Kerkstraat.
Het pand had aan de Kerkstraat een klokgevel waarin op de begane grond een groot venster een deur met bovenlicht en een T-venster waren opgenomen.
Op de verdieping bevonden zich twee lagere T-vensters. De gevel was afgesloten met een uitkragende bakgoot op gootklossen. Het pakhuis, voorheen vrouwenhuis mocht van het gemeentebestuur in 1822 worden afgebroken en vervangen door nieuwbouw deels ter grootte van het oude gebouw.
Het gebouw omvatte een kelder, een begane grond en een verdieping.

Kerkstraat 1a?
-Tussen nummer 1 en 3 heeft het Waaggebouw of een Waag en turfkelder gestaan waarvan in 1811 nog vermelding wordt gemaakt (volgorde kapel, waag en gasthuis). In 1823 is het gebouw door de gemeente aangekocht. In 1859 is er nog sprake van een waaggebouw dat enige jaren later is afgebroken.

Kerkstraat 3/5
Dit perceel, buiten het gasthuiscomplex vallend, is iets breder dan het terrein aan de Voorstraat. De tussen Kerkstraat 1 en 3/5 lopende steeg is bij het pand getrokken waardoor het gebouw breder is geworden dan het oorspronkelijke perceel. De steeg was vermoedelijk bedoeld voor de ontsluiting van het terrein achter Voorstraat 32.

Op de kadastrale kaart van 1822 is het gebouw al aanwezig (7,5 bij 8,75 meter). Volgens de archiefstukken is vóór de nieuwbouw uit de 20ste eeuw het pand vervangen door nieuwbouw uit de negentiende eeuw waar overigens geen bewijzen voor gevonden zijn. Waarschijnlijk is in het begin van de negentiende eeuw geen nieuwbouw gepleegd maar slechts de steeg bij de woning getrokken.
Tot de sloop in de jaren ‘80 van de 20ste eeuw omvatte het gebouw een begane grond en zolder onder een met oud Hollandse pannen gedekte mansardedak met een wolfseind aan de Kerkstraatzijde.
De gepleisterde lijstgevel, met schijnvoegen, bevatte een grote hoeveelheid aan gevelopeningen voor de dubbele woning die in het pand aanwezig waren. Ogenschijnlijk is de steeg en een deel van de bestaande woning verbouwd tot een kleine woning met links daarnaast een iets grotere woning. Op de verdieping bevat de gevel twee vensters.
De gevel bevat op de begane grond twee voordeuren een in het gevelvlak en een verdiept in dat vlak, en drie vensters.

Kerkstraat 7
Het momenteel lege terrein is verhard tot aan de bebouwing behorende bij de Voorstraat. Op de kadastrale kaarten van 1822 en 1866 is het perceel bebouwd.
De foto’s van de tweede helft van de 20ste eeuw tonen een open plek, tussen deze perioden moet het gebouw afgebroken zijn.
Op de kadastrale kaart van 1822 behorend de percelen van 7 en 9 nog bij elkaar, in de 20ste eeuw worden het twee afzonderlijke percelen waarvan 9 nog is bebouwd.

3 Waardering en advies

Categorie 1: hoge monumentale waarde: behoud is noodzakelijk.
Categorie 2: positieve monumentale waarde: behoud is wenselijk.
Categorie 3: indifferente waarde.

3.1 Stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde

- Stedenbouwkundige waarde

De voormalige woning-/winkelhuizen aan de Voorstraat hebben hoge stedenbouwkundige waarde vanwege de prominente ligging aan de Voorstraat (die sinds lange tijd dienst doet als markt) en naast het stadhuis, het bestuurlijke centrum van de stad.

De stedenbouwkundige waarde van het pand Kerkstraat 9 is hoog omdat het een goed voorbeeld is van de ontwikkelingen op de achterterreinen van de panden die georiënteerd zijn op de Voorstraat. Deze ontwikkeling bestaat uit de bouw van bedrijfspanden op de achterterrein van woningen aan de Voorstraat.

- Cultuurhistorische waarde

De gebouwen aan de Voorstraat hebben een structuur die terug gaat tot de middeleeuwse bebouwing in Vianen waarbij dwarshuizen, tot zelfs 6 traveeën breed, een specifiek kenmerk van de stad waren.

3.2 Monumentale waarde

De monumentale waarde is gebaseerd op de direct zichtbare onderdelen van het gebouw.

3.2.1 Voorstraat 32

- *Bouwmassa: cat. 1*
De bouwmassa van Voorstraat 32 heeft hoge monumentale waarde vanwege de zestiende-eeuwse oorsprong en vanwege de authentieke vorm (een tweelaags pand onder een zadeldak met de nok evenwijdig aan de staat) die karakteristiek is voor de middeleeuwse stedenbouwkundige ontwikkeling van Vianen.

- De vloerconstructie: cat. 1
De constructie van de eerste-verdiepingsvloer heeft hoge monumentale waarde als belangrijk restant van een historische structuur.
De samengestelde balklaagconstructie van de zoldervloer heeft hoge monumentale waarde vanwege de zestiende-eeuwse oorsprong en omdat de constructie ondanks moderne herstellingen authentiek is van structuur.

- De kapconstructie: cat. 1
De kapconstructie heeft hoge monumentale waarde vanwege de gaafheid en de grote mate van authenticiteit van de laat-middeleeuwse vorm.

- De voorgevel: cat. 1
De gerestaureerde voorgevel heeft hoge monumentale waarde vanwege de sobere negentiende-eeuwse vormgeving.

- De zijgevels: cat. 1
De zijgevels hebben hoge monumentale waarde vanwege de laat-middeleeuwse oorsprong.

- De achtergevel: cat. 1
De achtergevel heeft hoge monumentale waarde vanwege de historische positie van de gevel en de authenticiteit van de vorm, ondanks de moderne buitenschil die zichtbaar is op het zolderniveau.

- Het interieur: cat. 3
Het interieur is modern en heeft derhalve indifferente waarde.

3.2.2 Voorstraat 34

- *Bouwmassa: cat. 1*
De bouwmassa van Voorstraat 34 heeft hoge monumentale waarde vanwege de vroeg zestiende-eeuwse oorsprong en vanwege de nog grotendeels authentieke vorm (een tweelaags pand onder een zadeldak met de nok evenwijdig aan de staat)

die karakteristiek is voor de middeleeuwse stedenbouwkundige ontwikkeling van Vianen. De huidige bouwmassa is een onderdeel van een oudere historische structuur die terug gaat tot de vijftiende eeuw.

- De vloerconstructie: cat. 1
De constructie van de eerste-verdiepingsvloer heeft hoge monumentale waarde omdat de historische structuur van zowel de vroeg zestiende-eeuwse samengestelde balklaag als de zeventiende-eeuwse enkelvoudige balklaag behouden is gebleven.
De samengestelde balklaagconstructie van de zoldervloer heeft hoge monumentale waarde vanwege de mogelijk nog oudere, vijftiende-eeuwse oorsprong. De historische constructie is ondanks moderne herstellingen gaaf.

- De kapconstructie: cat. 1
De kapconstructie heeft hoge monumentale waarde vanwege de gaafheid en de grote mate van authenticiteit van de laat-middeleeuwse vorm.

- De voorgevel: cat. 1
De gerestaureerde voorgevel heeft hoge monumentale waarde vanwege de rijke negentiende-eeuwse decoratie in de vorm van de etalage-kast en de met rozetten gesierde kroonlijsten.

- De zijgevels: cat. 1
De zijgevels hebben hoge monumentale waarde vanwege de laat-middeleeuwse oorsprong.

- De achtergevel: cat. 1
De achtergevel heeft hoge monumentale waarde vanwege de historische positie van de gevel en de authenticiteit van de vorm, ondanks de herstellingen die aan het muurwerk zijn uitgevoerd.

- Het interieur: cat. 3
Het interieur is modern en heeft derhalve indifferente waarde.

3.2.3 Voorstraat 36

- *Bouwmassa: cat. 1*
De bouwmassa van Voorstraat 36 heeft hoge monumentale waarde vanwege de vroeg zestiende-eeuwse oorsprong en vanwege de nog grotendeels authentieke vorm (een tweelaags pand onder een zadeldak met de nok evenwijdig aan de staat) die karakteristiek is voor de middeleeuwse stedenbouwkundige ontwikkeling van Vianen. De huidige bouwmassa is een onderdeel van een oudere historische structuur die terug gaat op de vijftiende eeuw.

- De vloerconstructie: cat. 1
De balklagen van de eerste-verdiepingsvloer en de zoldervloer hebben hoge monumentale waarde als een gaaf voorbeeld van een negentiende-eeuwse enkelvoudige en geprofileerde balklaag.

- De kapconstructie: cat. 2
De kapconstructie heeft positieve monumentale waarde als voorbeeld van een op unieke wijze vermaakte negentiende-eeuwse grenen kap.

- De voorgevel: cat. 1
De voorgevel heeft hoge monumentale waarde vanwege de sobere negentiende-eeuwse uitvoering en de rijk gedecoreerde winkelpui.

- De zijgevels: cat. 1
De zijgevels hebben hoge monumentale waarde vanwege de laat-middeleeuwse oorsprong.

- De achtergevel: cat. 3
Het deel van de achtergevel dat op de eerste verdieping bewaard is gebleven heeft indifferente waarde vanwege de relatief geringe ouderdom en vanwege het feit dat de achtergevel niet op de plaats van de oude en gesloopte achtergevel is gebouwd waardoor de historische structuur is aangetast.

- Het interieur: cat. 2 / 3
Het interieur heeft positieve monumentale waarde vanwege de aanwezigheid van een stucplafond op de begane grond en een muurschildering op de eerste verdieping. De waarde van het overige interieur op de begane grond en de zolderverdieping is indifferent omdat de interieurindelingen en de aanwezige en zichtbare interieurelementen geen bijzondere kwaliteiten hebben.

3.2.4 Kerkstraat 9

- *Bouwmassa: cat. 2*
De bouwmassa van Kerkstraat 9 heeft positieve monumentale waarde vanwege karakteristieke vorm voor de kleinschalige - vaak bedrijfsmatige - achtererf bebouwing van de Voorstraat.

- De vloerconstructie: cat. 2
De enkelvoudige balklaag heeft positieve monumentale waarde als een gaaf voorbeeld van een negentiende-eeuwse enkelvoudige balklaag van grenenhout.

- De kapconstructie: cat. 2
De vroeg twintigste-eeuwse kapconstructie heeft positieve monumentale waarde vanwege de karakteristieke vorm voor het voor bewoning geschikt gemaakte zolderniveau.

- De voorgevel: cat. 2
De voorgevel van het gebouw heeft positieve monumentale waarde als voorbeeld van een sobere gevel die naar aanleiding van een verandering van functie en daarmee samenhangend het vermaken van een venster tot hijsluik een bedrijfsmatige uitstraling, karakteristiek voor de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw hebben gekregen.

- De zijgevels: cat. 2
De zijgevels van het gebouw hebben positieve monumentale waarde als voorbeeld van blinde gevels die naar aanleiding van een verandering van functie en daarmee samenhangend de plaatsing van stalen (en enkele gietijzeren) vensters een bedrijfsmatige uitstraling, karakteristiek voor de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw hebben gekregen.

- De achtergevel: cat. 2
De achtergevel heeft positieve monumentale waarde als onlosmakelijk onderdeel van het gebouw en vanwege de oorspronkelijkheid.

- Het interieur: cat. 3
Het twintigste-eeuwse interieur heeft indifferente waarde omdat de interieurindeling en de aanwezige interieurelementen niet bijzonder zijn.

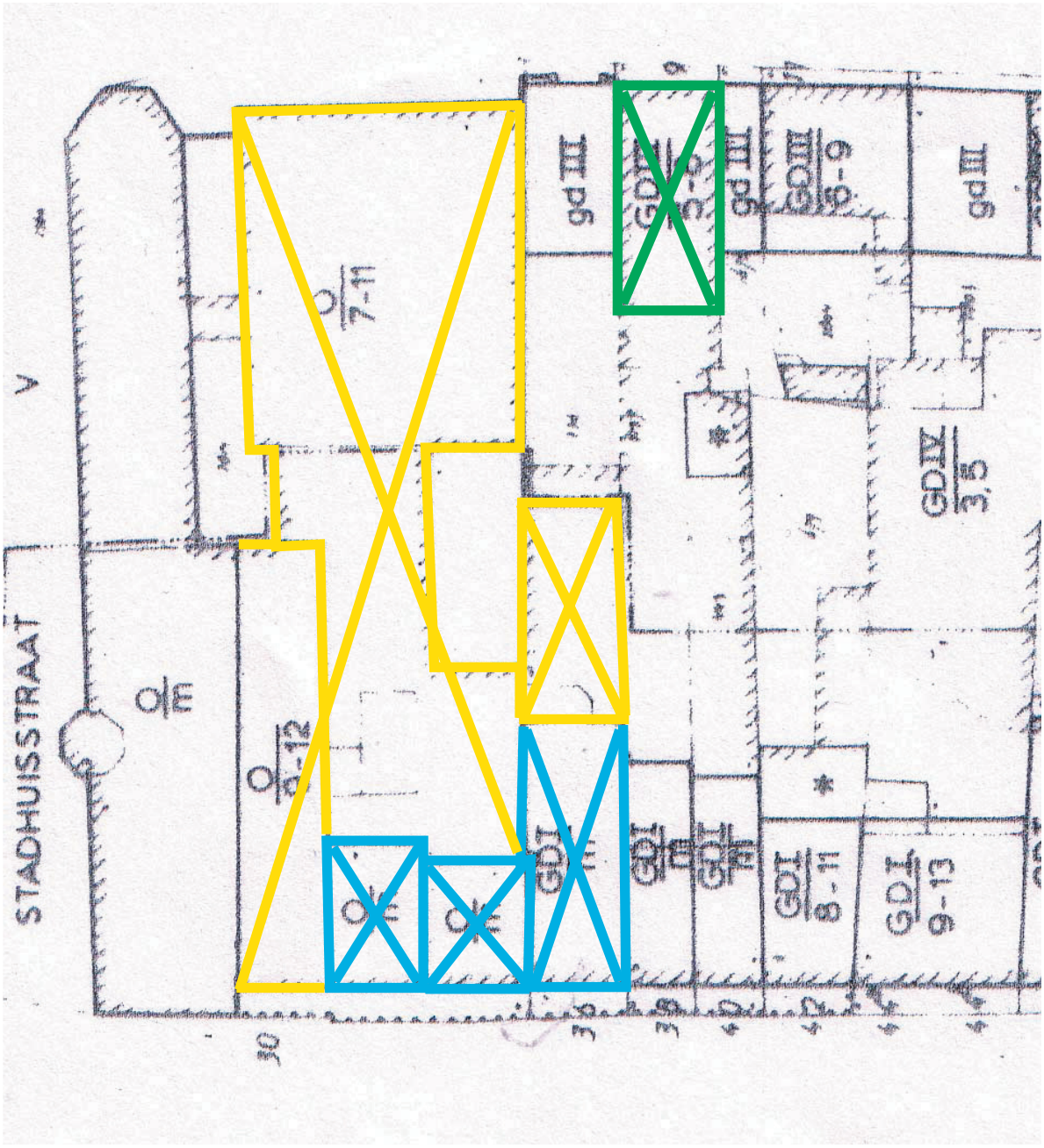

Categorie 1: hoge monumentale waarde
Categorie 2: positieve monumentale waarde
Categorie 3: indifferente waarde
Balklagen of kapconstructie

Waardering begane grond en eerste-verdiepingsvloer.

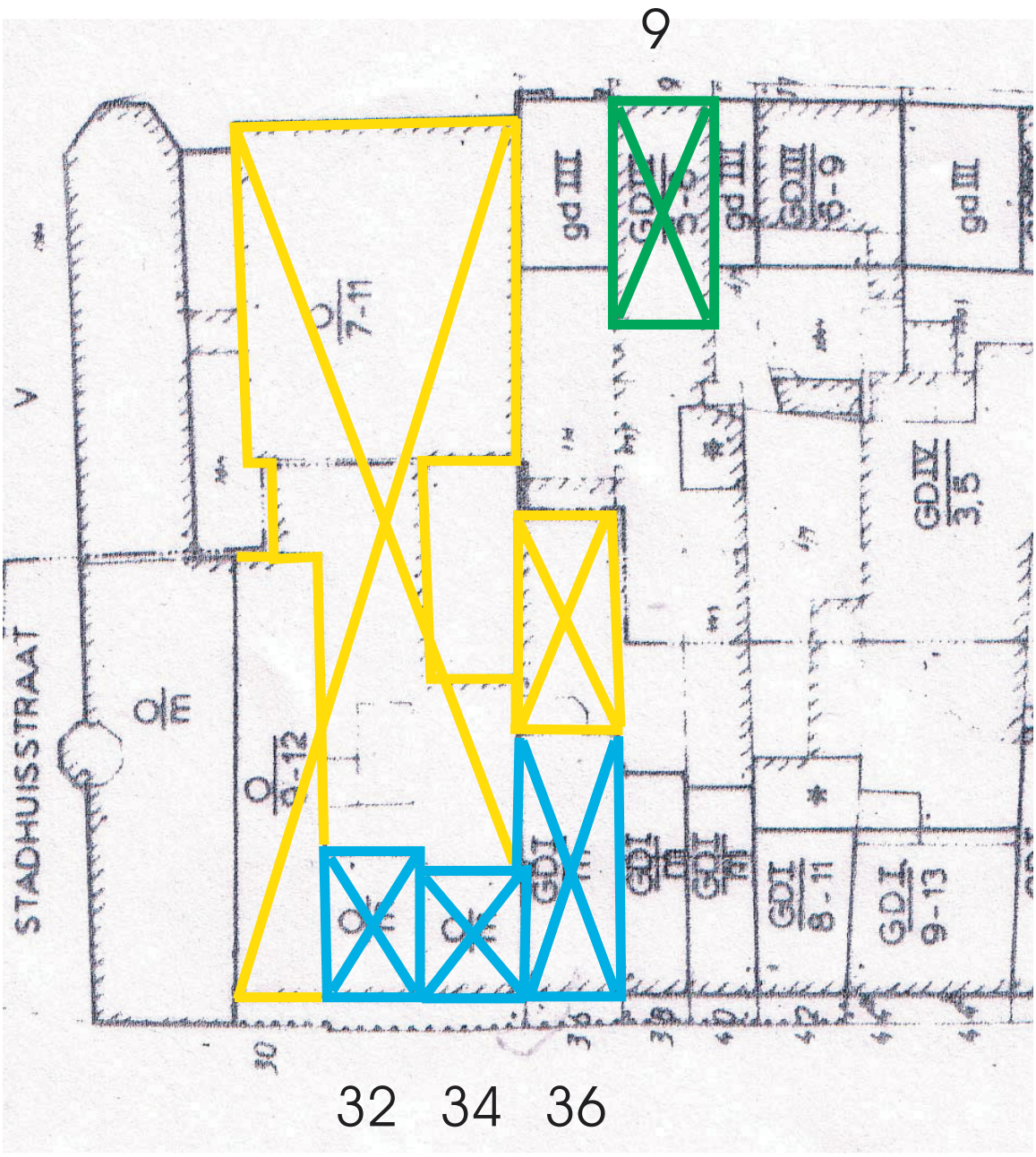

Categorie 1: hoge monumentale waarde
Categorie 2: positieve monumentale waarde
Categorie 3: indifferente waarde
Balklaag zoldervloer en kap- / dakconstructie

Waardering eerste verdieping en zoldervloer of kapconstuctie

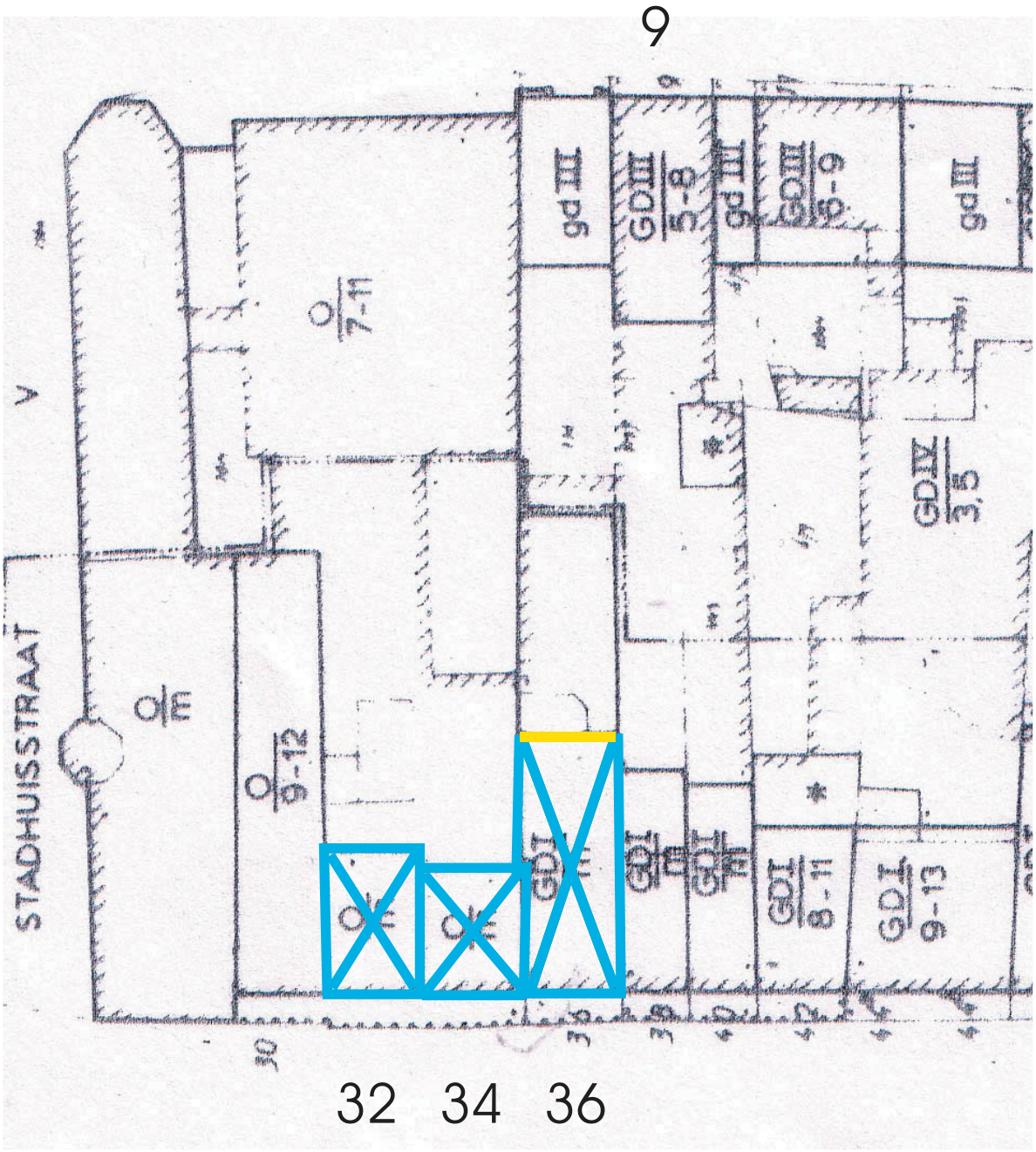

Categorie 1: hoge monumentale waarde
Categorie 2: positieve monumentale waarde
Categorie 3: indifferente waarde
Kapconstructie

Waardering zolder en kapconstructie

3.3 Advies

- behouden van bouwmassa's, percellering, historische structuren, waardevolle balklagen, schilderingen (Voorstraat 36) en kapconstructies.
- De individualiteit van elk gebouw waarborgen (bijvoorbeeld door het behouden van functionerende voordeuren).
- Na het uitpellen van Voorstraat 36 een bouwhistorisch onderzoek of een verkenning laten verrichten waarbij het pand wordt ingemeten en het gehele muurwerk kan worden onderzocht op bouwsporen. Dit onderzoek geeft niet alleen inzicht in de bouwgeschiedenis van het pand, maar geeft tevens inzicht in de historische stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad Vianen.
- Het opmeten en documenteren van zoveel mogelijk oude structuren (Voorstraat 32 en 34).
- Het verrichten van dendrochronologisch onderzoek om de datering van de eikenhouten draagconstructies vast te stellen en daarmee de bouwgeschiedenis te staven.
- Archeologische en bouwhistorische begeleiding bij sloop van gebouwen of bouwdelen.
- Een archeologisch bureau-onderzoek laten verrichten om een archeologische verwachting vast te stellen.
- De nieuwbouw aanpassen aan de omgeving zonder schade toe te brengen aan de karakteristieke omgeving. Hierbij valt te denken aan het beperken van de bouwhoogte en het bouwvolume.
- De historische percelering respecteren en waar mogelijk tot uiting laten komen in de nieuwbouw. Hierbij valt te denken aan keuze voor materialen, het gebruik van bouwvolumes en het aanbrengen van accenten.
- Respect voor het kleinschalige karakter van het beschermde stadsgezicht.

Literatuur en bronnen

Groningen (1989)
C.L. van Groningen, *De Vijfherenlanden met Asperen, Heukelom en Spijk. De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Zeist 1989.*

Hoogevest (1962)
T. van Hoogevest, Restauratie van het raadhuis te Vianen. In: Bouw, 17 (1962), p. 1611-1614.

Meyere en Ruijter (1984)
J.A.L. de Meyere, J.M.M. Ruijter, In en uit het stadhuis van Vianen, Vianen 1984.

Meyere en Ruijter (1993)
J. de Meyere, K. Ruijter, Vianen. Dialoog met de historie, Vianen 1993.